

DOKUZ HUZURSUZLA FÜTÜRİZM

Yayıma Hazırlayan: Fatma Berber

GENÇ DESTEK: 60

SANAT: 4

DOKUZ HUZURSUZLA FÜTÜRİZM

Yayıma Hazırlayan: Fatma Berber

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Özlem Esmergül

Editör: Özlem Esmergül

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Genç Destek: Ağustos 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-344-5

© Genç Destek

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekyayinlari.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Genç Destek, Destek Yayınları'nın tescilli markasıdır.

DOKUZ HUZURSUZLA FÜTÜRİZM

“KAVGA DIŞINDA GÜZELLİK DÜŞÜNÜLEMEZ.”

FILIPPO TOMMASO MARINETTI

Yayıma Hazırlayan: Fatma Berber

Robotlar Dünyayı İstila Etmiyor! İnsan, Robotlaşıyor!

İnsan, rakamlardan ibaret artık! Ölümler, doğumlar, vakalar istatistik sadece! Duygular, düşünceler, ilişkiler algoritmalarından ibaret! Ara yüzün arkasından bakıyoruz hayata. Beğenilerimiz, kimliğimiz, varsayımlarımız, korkularımız, kuşkularımız da simülasyon. Robotlar dünyayı ele geçirecek klişesi çoktan eskidi, insan robotlaştı.

Judith Butler, insan için yaşanabilir bir dünyanın yolunu insan olmayan bir dünyaya bağlıyor.* Ve onun deyimiyle devam edersek, yasını bile tutamıyoruz kaybettiklerimizin. Distopyayı yaşadığımız şu günlerde karşılaştığımız şeyler; bilimkurgu filminden bir sahne değil, hayatın ta kendisi. Fütürizm ve geleceğe dair bitmek bilmeyen sonsuz varsayımlar da her an çürüyor. Düşündüğümüz, arkamızı dönmeden geçmiş oluyor; geleceğin hızına yetişemiyoruz.

Genç Destek Yayınları'nın sanat akımı serisinden olan bu kitap; gelecekle sanatı inşa etmeye çalışan yüz

* <https://textumdergi.net/butler-yasanabilir-bir-dunya-yaratmak>

yıl öncesinin öncü, huzursuz, huysuz, sınırsız, devrimci, yıkıcı dokuz Fütürist sanatçısından oluşan bir derleme. Kitabın amacı da yüz yıl öncesinde savaşın arifesinde sanata tutunma çılgınlığını, bugün de bir nebze de olsa duyurabilmek ve bu kadar sıra dışı bir akımı başka türlü okumayı mümkün kılabilmek.

Öncelikle entelektüel bilgisi, birikimi, görüşleri ve danışmanlığının yanı sıra; Rus Fütürizm'i üzerine kaynak sayılabilecek bir eseri derleyen; önemli Rus Fütürist şairlerin şiirlerini Türkçeye kazandıran; *Rus Modernizmi* kitabının yazarı Alper Çeker'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, Enis Batur'un *Modernizmin Serüveni* adlı eserinin de çok iyi bir referans kaynağı olduğunu söyleyebilirim. Rus Fütürist Mayakovski hakkında S. Vladimirov ve de D. Moldavski tarafından yazılmış çok önemli bir eser olan *Yaşamı ve Şiirlerinden Örneklerle Mayakovski* isimli kitabı Türkçeye kazandıran Ataol Behramoğlu'nun çalışması ve de Ahu Antmen'in, *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar* adlı eseri bu kitabı hazırlamamda fazlasıyla yol gösterici oldu.

Ayrıca referans olarak kullandığım, kaynakçada yer verdiğim eserlerin sahibi ya da çevirmeni olan, bu konuda çalışmalar gerçekleştirmiş bütün isimlere de teşekkür ederim. Dünyada resim ve fotoğraf konusunda en önemli açık kaynaklardan biri olan Wikiart'ın

arşivindeki görsellerin sanat tarihi konusunda çalışan herkes için çok kıymetli olduğunu da belirtmek istiyorum.

Leyla Diana Gücük, Sümeyra Gümrah, Cihat Arınç, Elif Bereketli'ye, yol göstericiliği ve fikirleriyle destek olan Esra Demirkıran'a, değerli görüşlerini paylaşan Erhan Altunay, Murat Germen, Orçun Baştürk, Sumru Ağiryürüyen, Şevket Akıncı, Erdem Tepegöz, Vardal Caniş, Koral Sagular, Samet Çelike ve kitabın sonunda yapay zekâ ile ilgili sohbeti için M. Akif Berber'e teşekkür ediyorum.

Genç Destek Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni Özlem Esmergül başta olmak üzere Destek Yayınları ailesine, sanat akımları üzerine yaptıkları bu seri için ayrıca çok teşekkür ediyorum.

Bilinmezliğin kışkırtıcılığında sonsuz geleceğe ya da sonsuz şimdiye...

“

DÜNYANIN İHTİŞAMININ
YENİ BİR GÜZELLİKLE
ZENGİNLEŞTİĞİNİ İLAN
EDERİZ; BU, HIZIN
GÜZELLİĞİDİR. KAPORTASI
ŞİDDETLE SOLUYAN YILANLARA
BENZER BÜYÜK BORULARLA
SÜSLENMİŞ, KÜKREYEREK GİDEN
BİR YARIŞ ARABASI, KANATLI
ZAFER TANRIÇASI'NDAN DAHA
GÜZELDİR.”

- Filippo Tommaso Marinetti
Fütürist Manifesto

Yıl 1909... Bir adam, İtalya sokaklarındaki heykelleri gösterip “*Şu heykeller mi daha güzel yarış arabası mı?*” diye haykırıyor; ağzından köpük saça saça, hunharca eskiyi yıkmaktan, yok etmekten bahsediyordu. “*Müzeler, mezarlıklar!*”, “*Yakın şu morg gibi kütüphaneleri!*” diye seslenirken savaşa güzellemeler yapıyordu. Hastaneleri bombalamaktan bahseden, savaşı bir arınma aracı olarak gören bu adam, Filippo Tommaso Marinetti’den başkası değildi. Gelecek ideasının peşinde, o düşünce aklını yitirmiş ve gözü dönmüş bir şekilde, tuhaf şeylerden, Fütürizm diye bir akımdan bahsediyordu. Dünyayı sarsarak gelen diğer Fütürist sanatçılar Umberto Boccioni, Carlo Carra, Luigi Russolo, Antonio Sant’Elia, Giulio Bragaglia, V. Mayakovski, Kazimir Maleviç ve Giacomo Balla da onun manifestosunun izinden gidiyordu.

Bu dokuz huzursuz, hudutsuz, devrimci, yıkıcı, sarsıcı, öncü, zamansız, yersiz yurtsuz, sınırsız, öfkeli, kutsal deli adam gelecek düşünün peşindeydi. Yeni bir İtalya, yeni bir Rusya, yeni bir insan, yeni bir ekonomik model ve yeni bir dünya tasavvurunu düşünüyorlardı.

Rengârenk bulutların arasında, birbirinin içinde erimiş figürler... Ne olduğunu tam seçemiyorsunuz. At mı, insan mı, savaşın ortası mı, bir tren istasyonu mu, buluşan çiftler mi, gölgeler mi, sokak lambası mı, bir

kadının yüzü mü, ya da bir duygu mu? Resim sizinle konuşuyor, tablodaki gürültüyü duyuyorsunuz sanki! Ya da etrafta gürültü, korna sesi, makine, fabrika sesi, çalınamayan keman sesi ya da fonda bir kakofoni var. Rahatsız olmayın! Gürültüyü müzik dinler gibi ritimle dinleyebilirsiniz. Sanat eserleri aşına olduğunuz, ruhu-
nuza dokunan, nahif türden değil. Yürüyen heykeller de olabilir, ışık saçan kravatlar da olabilir, kalıcı olmayan uçan yapılar da... Ya da çatak bıçak kullanmadan dev heykeller gibi yemekler servis edilebilir size. O zaman Fütürizm gezegenine hoş geldiniz! Hazır bu gezegen fazlasıyla sıkıcı olmaya başlamışken...

İtalyan Fütüristler şiddeti, hızı, savaşı savunuyordu. Hepsinin tek bir ideali vardı: Geçmişten kurtulmak! Fütürizm; kalıcı olmayan, “yeni şehir” inşa eden mimari anlayışı ve büyük gelecek düşü ile taşları döşüyordu. Harekete, vücuda ve hava durumuna göre şekillenen kıyafetler tasarlayarak oluşturulan moda anlayışı; foto-dinamizm olarak tanımlanan sinema anlayışı; gürültüden üretilen müzik anlayışı, hareketi ve oluşu aynı tuvale yansıtan resim anlayışı; sözcükleri ve şiiri özgürleştiren edebiyat anlayışı ile sanatın her koluna hızla yayılıyordu. En önemlisi de kendisine musallat olan geçmişin yakasından tutup onunla kavga eden, onun hayaletine bile tahammül edemeyen bir yaklaşımla yapıyordu tüm bunları.

Fütüristler; yeni yaşamı, yeni yaşamın makinelerini ve baş döndüren hızını övüyor; edebiyat ve sanatın geleneksel kurallarını yıkmayı amaçlıyor; kendilerine deli denildiğinde ise bunu kutsal kabul ediyordu. Çabuk çabuk cümleler kurmak, hızı resmetmek, geçmişin ağdalı cümlelerinden kurtulmak, teknolojinin büyümlü evreninde yok olmak istiyorlardı. Hazmedilmesi, anlaşılması güç idealara sahip Fütürizm, hastaneleri yıkmaktan bahsediyordu. Çünkü hasta insanlar, onlara göre toplumun ayak bağıydı. Geçmişe dair her şey, “morg gibi” kütüphaneler, müzeler, yani hafızaya dair ne varsa yakılıp yıkılmalıydı. Şimdiye kadar kutsanan sanat, tarih, edebiyat ve geçmişin romantizminden kurtulmak; yerine ise –*eğer bir şeye tapınılmak isteniyorsa*– teknolojiyi koymak gerekiyordu. Onlara göre yeni tanrı teknoloji ve hızı.

Toplumların ruhu barışı kaldırmayacak kadar kirlenmişse; savaş, ruhun içindeki kötülüğü arındırma teşebbüsüydü. Toplum bir hapishaneydi ve buradan firar ederek kurtulmak mümkün değildi; o halde ayaklanma gerekiyordu. Zayıflıkla başa çıkmanın tek yolu güçlü olmaktı. Değişen, dönüşen ve bir türlü anı yakalayamayan ama yakalama çabasının kendisinin sanat olduğu bir yaklaşımla hareket eden Fütüristler; eserlerinde dansözleri, balonları, karnavalları, fırtınalı denizleri, fabrika motorlarını, son hızla giden

otomobilleri, uçakları ve baş döndürücü bir tempo ile hareket eden her şeyi işlediler. Edebiyattaki uyusukluğa inat, sanat saldırgan olmalıydı.

1909 yılında Marinetti'nin ilan ettiği Fütürist Manifesto, cephaneliklerin gece öfkesine, güneşte parlayan köprülere, lokomotiflere, pervaneleri rüzgârda tezahürat yapan uçaklara güzellemler yapıyordu. Yılanları yutan açgözlü tren istasyonlarının iştahı, güneşte bıçaklar gibi parıldayan köprülerin ihtişamı, İtalyan Fütüristlerin coşkusunu artırıyor. İtalya'da doğan Fütürizm dünyaya dalga dalga yayılıp, İngiltere'de Vortizm, Rusya'da Süprematizm ve Rayonizm gibi akımları ortaya çıkardı. 1909 yılında Rusya'da başta Mayakovski olmak üzere Hlebnikov, Kamenski, Kruçenih ve David Burlyuk'un çevresinde toplanan genç sanatçılar, çağdaş Rus Fütürizmi'ni Kübo-Fütürizm diye adlandırdılar. İtalyan Fütürizmi savaşı, gücü, hız makinelerini yüceltse de Rus Fütürizmi kentsoylu değerlere karşı çıkan bir tavır takınıyordu. Savaş arifesinde, toplumsal buhran içinde, can havliyle yeni bir ülke kurma hayalini sanatla dile getirmek ve yeni bir şey söylemek isteyen Fütürizm yıkımla başlıyordu.

Fütürizm'in kurucusu şair Marinetti; hareketi ve pek çok duyguyu baş figür tayin eden ressam Boccioni; çalışmanın kutsiyetini yerle bir eden, tembelliği yücelten ve hiçten sanat yapan Maleviç; şiiri sokakta ve devrimde arayan Mayakovski; gürültüden müzik yapan Luigi

Russolo; uçan mimari yapıları tasarlayan Antonio Sant Elia gibi tüm Fütüristlerin yaşamları ve manifestoları elbette bu sayfalara sığmaz. Dünyanın en büyük bunalmılarından birinde, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde ortaya çıkmış bu sanat akımı; çok derin, entelektüel, sosyolojik, felsefi tartışmayı içerir. Bu dokuz huzursuz sanatçı üzerinden Fütürizm'in Rusya ve İtalya'da yayılma biçimini, sanatçıların üslubunu ve sanatseverlerle kurdukları bağı anlatmaya çalıştığım bu kitap; bu akımın bugüne değen taraflarını da tartışma imkânı sunacaktır.

Bu kitap; ömrü boyunca adeta bir yarış atı gibi koş-turan, başarı odaklılık zehri ile kendisine yabancılaşan, kafasını akıllı telefonlarına gittikçe daha çok gömen, beyninin kompartımanlarını ve bedenini şuursuzca çalıştırıp makineleşen günümüz insanına bir hatırlatma olsun isterim. Gelecek düşünüyü sanatta aramaya çalışan, deneysel, yaratıcı çalışmalar yapan herkese ilham olması dileğiyle... 1900'lerin travmatik dünyasından; hiç bitmeyen kaotik sonsuz şimdiye...

“Bununla birlikte biz, bugün, Fütürizm'i kurduğumuzu ilan ediyor, topraklarımızı, profesörlerin, arkeologların, antika uzmanlarının kokuşmuş kangreninden kurtarmayı istiyoruz!”

– Fütürist Manifesto

“GÜZELLİK ARTIK
SADECE KAUGADA VAR.
SALDIRGAN ÖZELLİĞİ
OLMAYAN YAPIT
ŞAHESER OLAMAZ!”

- Marinetti
Fütürist Manifesto

I. BÖLÜM

"Şu müzelere bir bakın:
Mezarlıklardan ne farkları var!"

— Marinetti

Marinetti ve İtalyan Fütüristler

Savrula Savrula Fütürizm Geliyor! Yeni Dünya, Yeni Sanat!

İtalya, Rönesans'ın ekmeğini yemeye devam ederken; bolonez sosun şehri, kırmızı tuğlalı Bolonya'da tiz bir ses yükseliyordu. Bir adam ağzından salyalar aka aka; savaşı, ölümü, kanı savunuyordu. Bisiklet turuna hazırlanan ülkenin sokaklarında, otuzlu yaşlarında, Hitler bıyığını andıran bıyığı ve kafasının önüne dökülen saçlarıyla çelimsiz bir adam, polis gücüne rağmen haykırıyor, tuhaf tuhaf sloganlar atıyordu. Heykelleri gösterip, *"Yarış arabası bunlardan daha estetik, yıkın bunları!"* diyordu. Bu adam, Marinetti'ydi. Devrin İtalya'sında başbakanlık koltuğunda Sidney Sonnino, tahtta ise Savoie Hanedanı'ndan Kral III. Vittorio Emanuele oturuyordu. Herkesin dilinde olan Giovinezze marşı henüz faşist iktidar Mussolini'nin propaganda marşına dönüşmemiş, Kara Gömlekliler ise daha oluşmamıştı. Sokaklarda yalnızca savaş öncesinin politik gerginliği yoktu, bambaşka bir heyecan daha vardı. İtalya Futbol Şampiyonası maçlarının sloganları da politik söylemlere karışıyordu!

Evet, 1909 yılının İtalya'sındayız. Her sanat ya da düşünce akımı bir öncekini yıkarak, bazen de yok ederek,

yani devrimle gelmiştir. Fakat bu sefer gelen akım, hiç de öyle güzellikler, esenlikler dilemiyordu. Dünyayı güzellik ve sevgi değil, savaş kurtaracaktı onlara göre. Öyle estetiğe, iyiliğe falan değil, ağızlarda salyalarla hıza, şiddete, ölüme, hatta savaşa methiyeler düzülmüyordu. İçimizden “*Git az ötede savaş Allah’ın delisi, başımıza iş çıkarma(!)*” demek geliyor, bu yüzyıldan bakınca. Şimdilerde de farklı değil belki de... Hız, teknoloji ve savaşın başka boyutları artık insanları ele geçirmiş durumda. Duygularımız, düşüncelerimiz ve varlığımız da artık sembollerden ibaret. Şimdilerde coşkuyla ve merakla beklenen o gelecek nihayet geldiğinde; onun hiç de iç açıcı olmadığını, tam da çerçevesi çizilmeye çalışılan distopyanın ortasında olduğumuzu görüyoruz.

Gelelim tekrar 1909 yılının Şubat ayında bangır bangır savaşı çağıran, eskiyi yok etmeyi savunan hatta geçmişe dinamit koyan bu düşünceye. “Yeni Bir Dünya İçin Yeni Bir Sanat”ı savunuyordu bu akım. Savaşın ortasında, yıkıma tutunup ondan sanat üretiyorlardı. Yıkımdan haz alan bu grup, biraz da dönemin faşist İtalya’sından aldıkları güçle değişik manifestolar yayımlıyorlardı.

Fütürizm’i anlayabilmek için dönemin İtalya’sını ve tarihsel koşullarını da bilmemiz gerekir.

1789 Fransız Devrimi’nin ardından İngiltere’deki Endüstri Devrimi, daha sonra da 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başındaki teknolojik değişimlerle birlikte